

Máltai napló (részlet)

A Máltai Nemzeti Könyvtár
(The National Library of Malta)

Birzebugia
2002. szeptember 4.

A sárga Bedford lassan közeledik a megálló felé. Lehet vagy ötven éves. A buszon vidám, jól öltözött utasok gyűltek össze. Túlnyomórészt turisták, akik előre élvezve a fürdést és a pihenést, beszélgetnek, nevetgélnek, és gyönyörködnek a színes halászhajókban, amelyek nyugodtan lebegnek a kékeszöld vízben. Semmiben sem különbözöm a többi nyaralótól, hacsak abban nem, hogy éppen most nem fürdés vagy templomlátogatás a célom, hanem a vallettai könyvtár felkeresése.

A partok visszahúzódtak. Elhaladva egy ék alakú szikla mellett a busz ablakából széles öbölre nyílik kilátás. Kitérül előttem a város... Valletta, amely egy hajdan élt lovagról, bizonyos *Jean de la Valette*-ről kapta a nevét, aki a Johanniták rendjének nagymestere volt, de aki magát az új várost sohasem láthatta.

Kíváncsian nézem a sziklákon festőien szétszórt sárga színű házakat és a gyér, mégis trópusi jellegű növényzetet. A töltés szélén álló világítótorony gúlája a kék égre szegeződik. Alattam a *Great Harbour*, a Nagy Kikötő, a házak sima tetői felett a forró nap sziluetdje remeg.

Az egyre közeledő város képét szemlélve azon tűnődöm, hogy mi is jut eszébe az átlagembernek Máltáról. A meteorológiában járatosabbaknak esetleg Szent Elmo tüze... Vagy talán a sólyom, amelyet a máltai rend nagymestere V. Károly német-római császár rendeletének értelmében, – mintegy a sziget bérleti díjául – a szicíliai királynak küldött minden évben? De valószínűleg ez is csak az azonos című *Humphrey Bogart*-film kapcsán. Mellesleg ez a páratlan dokumentum: az adományozó levél is a vallettai könyvtárban pihen valahol. – A máltai sólyom pedig mára kihalt, s már csak szuvenírként találkozhatunk vele egy-egy bolt kirakatában. Nem úgy a *Bogart* név, amiből az amerikai angol ígét kreált, „többet vesz el a dologból, mint amennyi jár neki” jelentéssel. Hasonló sorsra jutott egyébként a Máltát egy ideig uraló *Napoleon* is, hiszen az ő neve ma az angolban basáskodni értelemben használatos.

Apropó nyelvek... Vajon köztudott-e az a tény, hogy az itt mindenütt bátran használható angol mellett létezik egy helyi nyelv, a máltai, amelynek alapja tulajdonképpen egy arab dialektus, de amely nagy számban tartalmaz olasz, francia és angol jövevényszavakat is?

Vallettát egy halásztelepülés helyére építették. A város megismerte a virágzás idejét, féktelenül meggazdagodott a tengeri kereskedelemben, és megismerte a

hanyatlást is, amikor a kereskedelem elsorvadt, és a rakomány átvándorolt más, szerencsésebb kikötővárosokba.

A sziklás dombokon félig romos őrtornyok magaslanak, mint régmúlt idők néma tanúi. A tengerre irányított lőréséből azonban már nem muskéták csövei, hanem vadul burjánzó leanderek ágai kandikálnak ki.

Málta szigete megközelíthetetlen volt a szárazföldről, és nehezen elérhető a tenger felől, amiben a St. Elmo erődnek kitüntetett szerepe volt, főként a törökök vezette Nagy Ostrom alatt, amelyet errefelé csak *Great Siege*-ként emlegetnek. De nem kis szerepet játszott ez a körülmény a II. világháború idején, a németek elleni hősi védelem napjaiban.

Persze már jó ideje nem füstölnek cirkálók Valletta partjainál. Tengeri kikötőjét már csak a teher- és utasszállító hajók látogatják az üdülés-szezonban, mely mellesleg évi jó hat hónapig tart errefelé. Nyaralók hullámai tódulnak be a városba, futtában kattogatják fényképezőgépeiket, zümmöggetik kameráikat, s elárasztják a hajókat, amelyek aztán a Szent György vagy a Salina öbölbe repítik őket, ahol gyönyörű strandok, több emeletes üdülőépületek, üvegbeton napozók, kávézók és kisvendéglők tucatjai várnak rájuk.

De most eljött az ideje, hogy véget vessek kis bevezetőmnek, és ezzel együtt búcsút intsek a Republic Street színes forgatagának is, hisz elértem a teret ahol a könyvtár palladianikus épülete magaslik. Még keresztülvergődöm a *Gordina* kávéház székeinek, asztalainak és napernyőinek zöld erdején, aztán belépek. Kedvesen fogadnak, előadom mire is lennék kíváncsi. Miközben kíséremre várok, van időm belelapozni az éppen most kapott tájékoztatóba.

Megtudom azt – ami egyébiránt sejthető is volt –, hogy a könyvtár története szorosan összefonódik a Máltai Lovagrend történetével. A kezdetek egészen 1555-ig nyúlnak vissza, amikor is a nagymester döntésének értelmében az elhunyt lovagok minden vagyona a rend közös kincstárába került. A későbbi könyvtár magját az az állomány képezi, amelyet hosszú évtizedekig egy, a konventuális templom kápolnája fölötti teremben tároltak Fra Luca Buenosnak, a Szent János templom perjeljének engedélyével. Ez egészült ki azután 1760-ban azzal az értékes gyűjteménnyel, amely Joaquin Portocarrero kardinális halála után került a rend birtokába. A mai közkönyvtár igazi alapítójának azonban mégis azt a francia származású Fra Louis Guérin de Tencin-t tekinthetjük, aki összes könyvét – mintegy 9700 darabot – a rendnek adományozta. Ugyancsak ő volt az, aki felismerte, hogy az akkor már 11 700 kötetet számláló gyűjteménynek a köz javát kell szolgálnia, így azt egy a célnak megfelelő, a Republic Street-en álló *Fortafone*-ként ismert épületben helyezte el. Így jött tehát létre az első *Bibliotheca Publica* Málta szigetén. De Tencin persze többet is tett. Számos ritka könyvet és nyomtatványt szerzett a könyvtár számára, valamint XV. Lajosnál elérte, hogy a Franciában ez idő tájt megjelenő minden kiadványból egy ingyenes példányt küldjenek egyenesen *ex typographia regia*. Louis Guérin de Tencin 1766-ban halt meg, s a könyvtár nevét ekkor az ő tiszteletére *Bibliotheca Tanseana*-ra változtatták.

Mivel a könyvállomány az adományok és az elhunyt lovagok öröksége folytán egyre nőtt, nem lehetett már tovább halogatni egy új épület létesítését. Minderre de Rohan nagymesterségének idején került sor. De Rohan egy lengyel származású, de Szicíliában élő építész, bizonyos Stefano Ittar-t bízott meg a tervek elkészíté-

sével és a kivitelezéssel. Az épület 1796-ban készült el, pontosan két nappal aze-
lőtt, hogy Napóleon kiúzta a lovagrendet Máltáról.

A következő fejezet meglehetősen szomorú a Máltai Könyvtár történetében, hi-
szen az 1798-as 80 000 kötetre becsült állományból a könyvtár 1812-ben történt
megnyitására mindössze 30 000 maradt. Az állomány nagy része valószínűleg a
francia megszállás éve alatt (1798–1800) semmisült meg.

Kísérőm, egy fekete hajú hölgy, aki Vergiliám leend majd a könyvtár számom-
ra ismeretlen folyosóin és termeiben, széles mosollyal üdvözl. Rójuk a lépcsőket
felfelé, míg nem az olvasóterembe érünk. Tágas, világos helyiség ez, amelyet szé-
pen faragott mahagóniszínű polcok szegélyeznek. Egy gazdag kereskedő, bizo-
nyos Blailiff Perez de Sarrio ajándéka, tudom meg kísérőmtől, Terezától. A
mennyezetig érő, faltól-falig polcokon ódon, porosodó könyvek, többnyire bőr-
kötésben. Ez innen lentől is jól látható.

Később megtudom még azt is, hogy a hivatalos megnyitó előtt – amelyet egyéb-
ként pontosan 1812. június 4-én, III. György angol király születésnapján tartottak –
az épület afféle helyőrségi klubként üzemelt. Tereza elmondja, hogy a XIX. század
első évtizedeiben az olvasóközönségnek tulajdonképpen csak igen kevés haszna
volt a könyvtárból. A nyitvatartási idő meglehetősen szűkre szabott volt, és könyve-
ket is csak speciális engedéllyel lehetett kölcsönözni. Ez azóta sokat változott. A
fordulópontot az az időszak jelentette, amikor a könyvtárat az egyetem hatásköre
alá helyezték, így az egyben már egyetemi könyvtárként is funkcionált. A 39 000
tételt számláló állomány is ekkor egészült ki más, többnyire latin, francia és olasz
nyelvű művekkel.

Fontos momentum volt a könyvtár életében az 1936-os év, amikor neve a *Royal*
'királyi' jelzővel egészült ki, 1976-tól, Málta függetlenné válásától kezdve azon-
ban csupán a *The National Library of Malta* elnevezés használatos. Tereza most
egy széles, díszes, ovális ablakos folyosóra vezet, amelyből szürke ajtókon át több
kisebb terembe jutunk. Itt tárolják az archívumok és a gyűjtemények anyagait.
Előbbiből csak kettő van, utóbbiból négy is. Első a Johannita rend archívuma
(Archive of the Order of St. John), amely mintegy 7000 kéziratot – többségükben
leveleket – tartalmaz. A második az egyetemi archívum (Archive of the Univer-
sità): itt is főként leveleket találunk, de a máltai hivatalok, a vallettai városi tanács
korabeli feljegyzései, dokumentumai is itt találhatóak.

Egy másik teremben kaptak helyet a gyűjtemények, közülük is kiemelkedik a
könyvtár kéziratgyűjteménye (Library Manuscript Collection), amely közel 16 000
tételt számlál. A gyűjtemény igen értékes darabja az ún. *Stromata Melitense*, amely
korábban Ignazio Saverio Mifsud tulajdonát képezte, és amely számos helytörténeti
adattal, érdekességgel szolgál. A Melitensia gyűjteményben olyan könyvek, írások,
újságok és egyéb más anyagok kaptak helyet, amelyek a máltai élet, történelem és
szokások iránt érdeklődőknek nyújtanak nagy segítséget. Ugyancsak a máltai törté-
nelmet kutatók számára lehet érdekes az újságok és a különféle képes magazinok,
illetve periodikák gyűjteménye (Newspapers and Journals). A gyűjtemények legér-
tekesebb részét azonban mégiscsak az ősnymtatványok (Incunabula) alkotják.
Olyan 1500 előtt keletkezett művekkel találkozunk itt, mint az 1495-ben Kölnben
nyomtatott *Privilegia Ordinis Sancti Joanni Hierosolymitani a Summis Pont. Con-
cessa*, Caoursin 1480-ban Velencében napvilágot látott *Obsidionis Rhodiae urbis*
descriptio-ja vagy – hogy az egyik legértékesebbet említsem – Claudius Ptolomaeus

1490-ben Rómában nyomtatott *Cosmographia*-ja. Persze az archívumok anyagában eredeti pápai bullák is megtalálhatók. Mégis, amikor Terezát arról faggatom, mit tart a már elmondottakon kívül legértékesebbnek vagy legérdekesebbnek a könyvtár anyagában, ahhoz a vitrinhez vezet, amely VI. György 1942-es levelét tartalmazza, amelyben Máltának a György keresztet ítélte oda.

Kifelé tartunk a tekintélyes épületből, búcsúzásképpen kapok még néhány nevet és címet, az alábbi például:

National Library of Malta
Valletta CMR 02
Malta
Fax: (365) 235992;

én pedig fogadkozom, hogy tényleg papírra vetem majd benyomásaimat és élményeimet a könyvtárról. Aztán csinos kísérőm utamra bocsát. Odakint élesen vág a szemembe a kora délutáni nap. Nem lehet még túl későn, talán van idő fürdésre...

Birzebugia. Belegázolok a meleg, mélytürkiz színű vízbe. Hallom ahogy megreccsen lábam alatt a homok. A fejemben képek: az erdő, a lovagok, a Nemzeti Könyvtár, Málta. El akarok úszni az öböl kijáratáig...

Pátrovics Péter

